

NOTITIA **HUNGARIAE** NOVAE
HISTORICO GEOGRAPHICA

ELABORAVIT
MATTHIAS BEL.

COMITATUM INEDITORUM
TOMUS NONUS
IN QUO CONTINENTUR
**COMITATUS BIHARIENSIS, KRASZNENSIS,
SZOLNOK MEDIOCRIS ET DISTRICTUS KÓVÁRIENSIS**

N O T I T I A
HUNGARIAE
N O V A E
H I S T O R I C O G E O G R A P H I C A ,
D I V I S A I N P A R T E S Q U A T U O R ,
Q U A R U M

PRIMA, HUNGARIAM CIS-DANUBIANAM; ALTERA, TRANS-DANUBIANAM, TERTIA, CIS-TIBISCANAM, QUARTA, TRANS-TIBISCANAM:

Universim XLVIII. Comitatus designatam,
E X P R O M I T.

Regionis Situs, Terminos, Montes, Campos, Fluvios, Lacus, Thermas, Caeli, Solique ingenium, Naturae munera & prodigia; Incolas variarum Gentium, atque harum mores; Provinciarum Magistratus; Illustres Familias; Urbes, Arces, Oppida, & Vicos propemodum omnes; Singulorum praeterea, Ortus & Incrementa, Belli Pacisque Conversiones, & Praesentem Habitus;

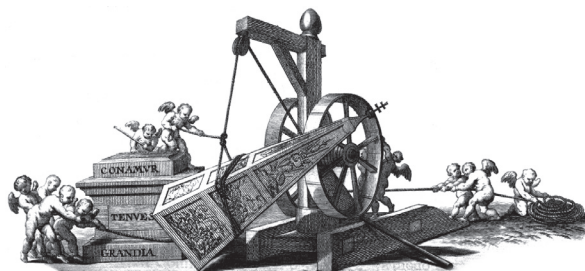
Fide optima, Adcuratione summa,
E X P L I C A T.

OPUS, HUCUSQUE DESIDERATUM, & IN COMMUNE UTILE.
ELABORAVIT

MATTHIAS BEL.

C O M I T A T U U M I N E D I T O R U M
T O M U S N O N U S
I N Q U O C O N T I N E N T U R C O M I T A T U S A D H U C I N M S S . H A E R E N T E S
P A R T I S Q U A R T A E
T R A N S - T I B I S C A N A E ,
H O C E S T ,

**COMITATUS BIHARIENSIS, KRASZNENSIS,
SZOLNOK MEDIOCRIS ET DISTRICTUS KŐVÁRIENSIS**

BUDAPESTINI
SUMPTIBUS INSTITUTI HISTORICI
SEDIS CENTRALIS STUDIORUM HUMANIORUM
UNIVERSITATIS SCIENTIARUM BUDAPESTINENSIS DE ROLANDO EÖTVÖS NOMINATAE
ANNO MMXXVI.

OPERI EDENDO PRAEFUIT ET PRAEFATUS EST
GREGORIUS TÓTH

TEXTUM RECENSUERUNT NOTISQUE INSTRUXERUNT
BERNADETT BENEI
ZOLTANUS GÓZSY
RUDOLPHUS JARMALOV
GREGORIUS TÓTH
PETRUS TÓTH

PRAEFATIONES IN LINGUAM ANGLICAM CONVERTIT
IOHANNES HIDEG

NOTAS EXPLICATORIAS IN LINGUAM LATINAM CONVERTIT
GREGORIUS TÓTH

TEXTUM SECUNDIS CURIS RECENSUIT
BLASIUS DÉRI

LIBRUM IN HANC FORMAM REDEGIT
GEORGIUS DOMOKOS

A kötet elkészítését és megjelenését támogatta
a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (K 137752).

ELTE | HTK
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZET

ISBN 978-963-416-528-6

© ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja
Történettudományi Kutatóintézet,
Benei Bernadett, Gózszy Zoltán, Jarmalov Rezső,
Tóth Gergely, Tóth Péter, Hideg János, 2026

TARTALOMJEGYZÉK CONTENTS

ELŐSZÓ	9
FOREWORD	13
RÖVIDÍTÉSEK – ABBREVIATIONS	18
COMITATUS BIHARIENSIS	19
Bihar vármegye – Bevezetés	21
Bihar County – Introduction	31
COMITATUS BIHARIENSIS	41
PARS GENERALIS	41
Membrum Physicum	41
Membrum Politicum	52
PARS SPECIALIS	64
Membrum I. De civitatibus, castris et oppidis	64
I. Debrecinum	64
II. Varadinum	67
III. Arx Szent Iob	81
Membrum II. De oppidis et vicis potioribus	83
Appendix per litteram „A” notata	95
De Thermis Felicianis	95
Baiae Episcopales	96
COMITATUS KRASZNENSIS	99
Kraszna vármegye – Bevezetés	101
Kraszna County – Introduction	109
COMITATUS KRASZNENSIS	117
PARS GENERALIS	117
Membrum I. Physicum	117
Membrum II. Politicum	123
PARS SPECIALIS	130
Membrum I. De Processu Superiori	130
§. I. Qua se Processus Superior porrigat?	130
§. II. Oppidum Kraszna	130
§. III. Vici Processus Superioris	131
Membrum II. De Processu Inferiori	134
§. I. Inferioris Processus facies	134
§. II. Arx et oppidum Somlyo	134
§. III. Arx Valkovár	136
§. IV. Oppidum Nagy-Falu	137
§. V. Oppidum Bagos	137

§. VI. Processus Inferioris vici	138
Tabula Itineraria Comitatus Krasznnensis	140
COMITATUS SZOLNOK MEDIOCRIS	143
Közép-Szolnok vármegye – Bevezetés	145
Közép-Szolnok County – Introduction	155
COMITATUS SZÓLNOK MEDIOCRIS	165
PARS GENERALIS	165
Membrum Physicum	165
Membrum Politicum	170
PARS SPECIALIS	174
Membrum I. De Processu Szilaiensi	174
§. I. Oppidum Szilaj	174
§. II. Vici huius processus	175
Membrum II. De Processu Szilagy-Csehiensi	177
Sectio I. De oppidis et arcibus Processus Szilagy-Csehiensis	177
I. Oppidum et Arx Szilagy-Csehiensis	178
II. Oppidum et Arx Hadad	181
III. Arx Köd	184
Sectio II. De vicis Processus Szilagy-Csehiensis	184
Membrum III. De Processu Tasnádiensi	187
§. I. Oppidum Tasnád	188
§. II. Vici Processus Tasnadiensis	189
Membrum IV. De Processu Péériensi	190
Itinerarium Comitatus Szólnok Mediocris	191
DISTRICTUS KÖVARIENSIS	193
Kővár vidéke (Kővár kerület) – Bevezetés	197
Kővár vidéke (Kővár District) – Introduction	203
DISTRICTUS KÖVARIENSIS	211
PARS GENERALIS	211
Membrum I. Physicum	211
Membrum II. Politicum	216
PARS SPECIALIS	220
Membrum I. De Processu Kapálnak	220
§. I. Nomen et situs	220
§. II. Arx Kővár	220
§. III. Oppidum Berkesz	224
§. IV. Kapnik metallicum oppidum	224
§. V. Series vicorum Processus Kapálnak numero XXXVIII.	225
Membrum II. De Processu Montano, Valachis Pegyalurire dicto	227
§. I. Processus Montani adpellatio et ambitus	227
§. II. Vici Processus Montani numero XLIV.	228
Tabula Itineraria	230

CONTENTS

7

BIBLIOGRÁFIA – BIBLIOGRAPHY	231
A Bél által (is) idézett művek – Works cited (also) by Bél	231
Források és szakirodalom – Sources and literature	232
MUTATÓK – INDEXES	237
Helynévmutató – Index of Places	237
Személynévmutató – Index of Names	265

ELŐSZÓ

Minden kutató nagy félelme, hogy műve kéziratban marad, s ezáltal a sok befektetett óra, törődés kárba vész. Bél Mátyásnak (1684–1749), a jeles magyarhoni tudósnek éppen élete fő művével, a *Notitiával* kapcsolatban kellett ezt az aggodalmat átélnie. A nagy országleírásnak már az elkészítése is hatalmas szervezőmunkát, rengeteg fáradozást követelt meg tőle, de talán még több vesződséggel járt a vármegyeleírások véglegesítése, ellenőriztetése, a cenzorok sürgetése, majd a mű kinyomtatása, ami rendkívül lassan haladt előre, majd szinte teljesen megfeneklett. Habár az utolsó pillanatig dolgozott rajta, a befejezéshez már nem maradt ideje: így életében csak négy kötet jelent meg, benne kilenc vármegyeleírásával.¹

Szövegkiadás-sorozatunkkal arra vállalkoztunk, hogy a megkezdett munkát teljessé tegyük, s kritikai kiadásban megjelentessük a kéziratban maradt részeket. Igaz, a szerző ezeken a szövegeken bizonyosan tovább dolgozott volna, ha megadatott volna neki, de a kiadatlan vármegyeleírások így is igen értékes források a korszak kutatóinak. Erről tanúskodik szériánk 9. kötete is, amelyben Kővár vidéke, illetve Közép-Szolnok, Kraszna és Bihar vármegyék leírását adjuk ki. Eredeti szöveggel még egyik sem jelent meg korábban. Kővár vidéke és Bihar magyar fordítása ugyan már napvilágot látott a múlt században, mindkét kiadással kapcsolatban komoly kifogások merülnek fel.² A kutatóknak ezért e két utóbbi szöveg esetében is érdemes lesz az eredeti változathoz visszatérni, és a „tisztá forrásból” meríteni.

A kötetünkben szereplő vármegyék közül három, vagyis a 17. században önállósult Kővár vidéke,³ valamint Közép-Szolnok és Kraszna vármegye sajátos csoportot alkot. Korszakunkban ugyanis e törvényhatóságok kettős jogállásúak voltak: részben a Gubernium, vagyis az Erdélyi Fejedelemség, részben a magyar kormányzások alá tartoztak (sorsukban osztozott még Zaránd és Máramaros vármegye is). E furcsa helyzeten változtatott III. Károly 1732. december 31-én kiadott rendelete, amely értelmében Partium néven Erdélyhez csatolta a szóban forgó három törvényhatóságot (Kővár vidéke, Közép-Szolnok, Kraszna), illetve Zaránd vármegyét⁴ – ezt a változtatást azonban Bél nem regisztrálta a leírásaiban, mivel az adatgyűjtése még az 1720-as évekre esett.⁵ Kérdés egyébként, hogy egyáltalán publikálta volna-e a *Notitia Hungariae*ben e vármegyeleírásokat, hiszen azokat 1732 után már a – tervezett, de el nem kezdett – Erdély-leírásában⁶ kellett volna. Nem kizárt, hogy e közjogi változtatás miatt nem küldte el e vármegyék leírásait a Helytartótanácsához, hogy továbbítsa a vármegyéknek – mivel azok a mondott rendelet után már nem tartoztak e kormányzások illetékessége alá.

1 Ld. BÉL 1735–1742. A kilenc vármegyéhez (I–II.: Pozsony, Turóc, Zólyom, Liptó, III.: Pest-Pilis-Solt, IV.: Nógrád, Bars, Nyitra, Hont) számíthatjuk még Szepes vármegye leírását, amely a mű „előfutárában”, vagyis inkább tervezetében látott napvilágot (BÉL 1723), illetve Moson vármegye leírását, amely Bél életében nem jelent meg, de Bél még korrektúrázta a nyomda által kiszedett szöveget, s röviddel halála után meg is jelent ez a leírás, bár magányosan, a Bél-féle korrektúrák nélkül (ld. erre TÓTH 2007. II. 133–138.). A *Notitia* keletkezéstörténetére általában ld. TÓTH 2007. I–II.

2 Ezekre ld. kiadásunkban a 202. oldalon a 27. jegyzetet és a 30. oldalon a 40. jegyzetet.

3 Ld. erre még kötetünkben a 216. oldalon.

4 BAK 1997. 67–68.

5 Bél Közép-Szolnok vármegye leírásában még a kettős jogállás hátrányait ecseteli. Ld. a 171–172. oldalon.

6 Az Erdélyt bemutató „második” *Notitia* tervére ld. TÓTH 2007. I. 57–59. E korai, valószínűleg az 1710-es évek végén készült tervezetben természetesen még nem szerepelnek a szóban forgó törvényhatóságok. (Ld. uo.)

Bihar vármegye helyzete máshogyan alakult. Egészen 1690-ig az erdélyi fejedelem alá tartozott, vagyis a Partium része volt: jogállását az 1570. évi speyeri egyezmény is garantálta. Erdély császári csapatok általi megszállása után azonban más partiumi megyékkal együtt visszatért a Magyar Királyság kebelébe.⁷

Ami magukat a vármegyeleírásokat illeti, a három különleges jogállású terület, illetve Bihar vármegye e téren is elkülönül. Kővár vidéke, Közép-Szolnok és Kraszna esetében Bél elég sok segítséget kapott a vármegyék tisztikarának egyes tagjaitól: alispántól, jegyzőktől, főispántól, vagy éppen jelentős (akár főrangú) helyi nemesuraktól. Nem világos, hogy mi áll ennek a háttérében, de mindhárom esetben ez tapasztalható. Ahogy abban is azonos a mintázat, hogy mindhárom megye leírásának első, teljes szerkezetű fogalmazványát elég korán, 1725-ben készítette el szerzőnk, részben már korábban begyűjtött adatokból.

Világos ez alapján, hogy már az 1720-as évek első felében kellő mennyiségű információt kapott mindhárom területről, de eme adatok forrása, illetve forrásai nem teljesen tisztázottak. Az bizonyosan tudható, hogy már ekkor kapcsolatba lépett néhány emberrel, akik a mondott régiókból jöttek. Teleki IV. Mihály 1720-ban járt Pozsonyban, s ekkor készített rövid ismertetést Kővár vidékéről Bélnek; Halmágyi István, Kraszna vármegye jegyzője 1723-ban kereste fel a szerzőt, s különleges állatsontokat hozott neki a vármegyében lévő egyik barlangból; végül Tordai Boldizsár, valószínűleg ugyancsak vármegyei jegyző (Kővár vidéke vagy Közép-Szolnok vármegye notáriusa?) 1724-ben közölt adatokat vele – ismét Kővár vidékéről.⁸ Lehetséges ugyanakkor, hogy az említett személyek egyike nemcsak a mondott régióról, hanem mindhárom területről kellő mennyiségű információt nyújtott szerzőnknek,⁹ s így vált lehetségessé a fogalmazványok elkészítése 1725-ben. Telekin, Halmágyin és Tordain kívül tudunk más adatközlőkről is: Közép-Szolnok vármegye leírásának összeállításához a vármegye alispánja, Dobai Pál, illetve maga a főispán, Wesselényi István segített Bélnek.

Ahogy azt már fentebb jeleztük: nem tudjuk, hogy szerzőnknek miként sikerült ezekre a kapcsolatokra, illetve adatközlőkre szert tennie. Csak annyit jegyzünk meg, hogy Bél Ráday Pálon keresztül a református világi elittel is épített ki kapcsolatokat,¹⁰ ráadásul magyartudása (magyar anyanyelve?)¹¹ miatt könnyen szót is értett velük.¹² Emellett úgy tűnik, hogy Bél pozsonyi parókiája általában nyitva állt a protestáns követek, ágensek, utazók előtt: többek között azért is, mert Bél igencsak kivette a részt az egyházpolitikai ügyekből, a protestáns egyházak érdekérvényesítési törekvéseiből.¹³ Szerzőnk emellett – a fennmaradt levelezése alapján – kisebb ügyekben is szívesen segített hitsorsosainak. Ezért sejtésem szerint a református és evangélikus körökben egyenesen köztudott lehetett, hogy amennyiben valaki hivatalos vagy egyéb ügyben Pozsonyban jár, Bél Mátyásnál kaphat egy-két jótanácsot, ki-

7 BAK 1997. 61, 67.

8 Ld. hármójuk segítségnyújtására kötetünkben a 195–196. és a 197–198. oldalon.

9 Van két olyan korai adatgyűjtés Közép-Szolnok és Kraszna vármegyékről, amelyek ezt sejtetik. Ezeket Bél jegyezte le, de forrásukat nem jelöli meg. Ld. erre kötetünkben a 146. és 102. oldalon.

10 Erről készülő monográfiánkban hosszabban is írunk. Ld. Tóth Gergely: A legnagyobb Hungarus. Bél Mátyás élete és életműve. (Szerkesztés alatt.)

11 Ld. erre utóbb Tóth 2024. 56–60.

12 Egy helyen a Tordai elbeszélése alapján lejegyzett szövegben magyar kifejezést is találunk – Bél kézírásával. Ld. erre kötetünkben a 197. oldalon a 11. jegyzetet.

13 Szelestei N. László által kiadott levelezése bőséges adatokkal szolgál e téren. Hogy egy példát hozzunk: 1722 februárjában kelt levelében arról számol be, hogy az ekkor Pozsonyban ülésező vallásügyi bizottság evangélikus és református tagjai nála fognak ebédelni. Ld. Bél Mátyás levelét Krmann Dánielnek. Pozsony, 1722. február 3. In: BÉL 1993. nr. 163.

sebb-nagyobb támogatást. Lehetséges ezért, hogy a mondott személyek, de legalábbis a Pozsonyban megfordult Teleki, Tordai és Halmágyi valamilyen alkalmi látogatás során adtak neki információkat szűkebb páttriájukról.

Az viszont bizonyos, hogy az 1728–1729. évi pozsonyi országgyűlés fontos alkalmat teremtett a kéziratok visszajuttatására, esetleg a kapcsolattartás felújítására. Halmágyi István Gencsy Györgynek, Kraszna vármegye országgyűlési követének adta oda az általa kibővített és kiegészített vármegyeleírást 1728-ban, hogy vigye el a „fővárosba” a szerzőnek; Dobai Pál pedig testvérét, Dobai Pétert bízta meg, hogy Közép-Szolnok vármegye követeként Pozsonyba vigye fivére javításait, kiegészítéseit – ugyancsak 1728-ban. Megemlítendő emellett, hogy Tordai Boldizsár szintén Közép-Szolnok vármegye követe volt az 1728–1729. évi országgyűlésen – bár segítsége korábbra datálható, így nem tudjuk, hogy ekkor is találkozott-e Béllel.¹⁴

Bihar vármegye leírása más eset volt. Itt a váradi püspök volt a főispán, s így érthető módon nem is volt kapcsolata Bélnak a vármegyei tiszttal. Ehelyett állandó, fizetett munkatársa, Matolai János¹⁵ gyűjtött adatokat a területről. Róla korábban kiderítettük, hogy 1726-ban nagy adatgyűjtő körutat tett az országban, amely érintette egyebek mellett Tolnát, Baranyát és a Temesi Bánságot is; ezután jutott el Biharba, valamikor októberben vagy novemberben.¹⁶ Ő készítette el az első változatot is, amelyet Bél részben átdolgozott. Később valamilyen egyházi személy 1730 és 1732 között néhány informatív megjegyzést írt a szövegbe – e bejegyzések a vármegyei ellenőrzés nyomai lehetnek, vagyis a püspök a saját környezetéből bízhatott meg valakit (talán egy kanonokot) a szöveg átnézésével.¹⁷

Végül, ami a négy szöveg tartalmi sajátosságait illeti, ezen a téren is szétválík a három különleges jogállású terület és Bihar vármegye leírása. Ami az utóbbit illeti, leginkább más tiszántúli vármegyék (Arad, Csanád, Békés) leírására hasonlít, amelyeket Matolai „szárguldott be” 1726 őszén. Tapasztalataink szerint Bél állandó munkatársának az adatgyűjtés terén elég korlátozottak voltak a lehetőségei. A mezőgazdaságról, lakosságról, nagyobb városokról általában értékes megfigyeléseket tudott közölni, ehhez jó szeme volt – de a falvakról sokszor igen szegényes információkat jegyzett le, ami persze nem is csoda, mivel általában kevés ideje volt az információk gyűjtésére. Bihar leírása is magán viseli a Matolai-féle gyűjtőmunka tipikus jegyeit. Egészen kiváló és részletes ismertetés olvasható benne a szőlőművelésről és a bortermelésről, találunk továbbá a szövegben egy izgalmas barlanglátogatást, és igencsak figyelemre méltó a vármegyében lakó románok jellemzése is. Emellett Várad leírásában, illetve Félixfürdőnek és Püspökfürdőnek a bemutatásában is vannak érdekes részletek. A falvak leírása azonban többnyire felsorolásszerű, alig van érdemleges adat.

Kővár vidéke, valamint Közép-Szolnok és Kraszna vármegye leírásai már kiegyenlítettebb képet mutatnak. Mindháromról elmondható, hogy a helyi adatközlőknek köszönhetően több konkrét adat, illetve több értékes információ olvasható a falvakról, városokról: a helyben élő, helyben birtokos vármegyei tisztviselőknek nyilván nem okozott gondot erről nyilatkozni. Kevesebb szó esik ugyanakkor e szövegekben a lakosságról, mezőgazdaságról. Nem felesleges kiemelni ugyanakkor néhány fontosabb részletet is e szövegekből. Kővár vidékének leírásában különösen érdemes a figyelmünkre a barlangok és

14 A követekkel kapcsolatos információkra ld. a 18. századi országgyűlések történetével foglalkozó Diéta munkacsoport adatbázisát (DAB), és azon belül a követek (Torday Boldizsár, Dobay Péter, Gencsy György) adatsorait. A kéziratok Pozsonyba való eljuttatásának körülményeit ld. kötetünkben a 103–104., 147. és 197. oldalon.

15 Személyére és közreműködésére ld. TÓTH 2007. I. 74–86.; illetve legújabb tudományos munkásságára ld. ORBÁN 2025.

16 Az 1726. évi adatgyűjtő útra ld. TÓTH 2007. I. 80–82.

17 Ld. kötetünkben a 24–25. oldalon.

a gyógy- és savanyúvizek ismertetése, amelyek Bélt egyébként is nagyon érdekelték. Közép-Szolnok leírásában emlékeztet a lakosok életét megnehezítő körülmények gondos bemutatására (rossz talaj, adófizetés nehézsége, kevés takarmány), illetve a kettős jogállásból adódó bajok ecsetelése. Végül Kraszna vármegye leírásában ugyancsak a barlangok részletes bemutatása, a borok osztályozása és a vármegye-címer ismertetése érdemel említést.

Filológiai szempontból e szövegek nem állítottak minket nagy kihívások elé. Kóvár vidékének, valamint Közép-Szolnok és Bihar vármegyének a leírásai, illetve e leírások legteljesebb szövegváltozatai Bél által készítettett, jó minőségű tiszttáratokban maradtak ránk; így e kéziratok esetében különösebb probléma nem volt a szöveg gondozásakor. Persze e textusok sem voltak tökéletesek, mert az írnokok óhatatlanul hibáztak néhányszor az átíráskor, így sokszor a korábbi kéziratokhoz kellett fordulni egy-egy elírás, félreolvasás kijavításához. Más kategóriába tartozik Kraszna vármegye leírása, amelynek legteljesebb verziója kései, ún. „érseki” másolatban maradt ránk. E szövegben már nagyobb számban voltak félreolvasások, bizonyára azért, mert a másolt eredeti sérült volt. Tudvalevő ugyanis, hogy e másolatok azután készültek, hogy az eredeti kéziratok – miután Batthyány József kalocsai érsek megvásárolta őket Bél özvegyétől – a Dunán való szállítás közben megrongálódtak, s ezért szükség volt mihamarabbi átírásukra, mielőtt teljesen olvashatatlaná válnak.¹⁸ Amikor e szöveget gondoztuk, nehézséget jelentett az is, hogy a leírás közvetlen előzménye, sőt előzményei nem álltak rendelkezésre – rossz állapotuk miatt valószínűleg leselejtezték őket. Így a szöveg javítása olykor komolyabb fejtörést okozott.

Ezúttal is köszönettel tartozunk azoknak a gyűjteményeknek és gyűjteményi dolgozóknak, akik segítettek nekünk a munkánk során. Az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, a Bél Mátyás-kéziratok legnagyobb részének őrzője a 9. kötet készítése során is készségesen teljesítette kéréseinket. Nagy hálával tartozunk ezért Szalai Katalin igazgató asszonynak és a bibliotéka többi munkatársának az együttműködésért. Szebelédi Zsoltot, az Országos Széchényi Könyvtár Régi Nyomtatványok Tára munkatársát is köszönet illeti az intézmény kéziratárában lévő Bél Mátyás-kéziratokról nyújtott tájékoztatásért, és a kéziratokhoz való hozzáférésben nyújtott segítségért.

„Ezeket az adatokat küldte – munkám négy évig való visszatartása után – nemzeti Halmágyi István úr, nemes Kraszna vármegye esküdt jegyzője” – írta Bél Mátyás érezhető bosszúsággal egy küldeményre, amelyet a nevezett jegyző juttatott el hozzá.¹⁹ Átérezzük kedves szerzőnk frusztrációját. A kutató ugyanis sokszor egyedül van lelkesedésével az éppen végzett munkája iránt, és gyakran csatlakozik ama reményében, hogy a környezete átlátja fáradozásai fontosságát – ahogy legtöbbször abban is feleslegesen bíz, hogy az együttműködésre felkért munkatársak, szerkesztők, kiadók ugyanolyan eltökéltséggel fognak dolgozni az általa készített publikáció véglegesítésén és megjelentetésén, mint amilyennel ő megalkotta. Hiába, a tudós szakma igen sokszor magányos szakma – vagy jó esetben néhány ember szoros együttműködése. Ami viszont e vállalkozásunkat illeti, szerencsére az utóbbi helyzet áll fenn. Régóta összeszokott csapatként dolgozunk, amelyben mindenki tudja a dolgát: ezért sikerült mindeddig az olykor magasra csapó hullámhegyek között is áthajóznunk. A legénység többi tagjával – Benei Bernadettel, Gőzsy Zoltánnal, Jarmalov Rezsővel és Tóth Péterrel együtt – bizakodom abban, hogy erről az összeszokottságról és a feladat iránti töretlen lelkesedésünkről fog tanúskodni ez a kilencedik kötet is.

Székesfehérvárott, 2025. október 29-én

Tóth Gergely

¹⁸ Ld. erre SZELESTEI 1984. 11.

¹⁹ Részletesen ld. a 103–104. oldalon.